

AUDYT KRAJOBRAZOWY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

KRAJOBRAZ PRIORYTETOWY

CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU

Nazwa krajobrazu: Świerklaniec Park

Kod krajobrazu: 24-341.12-025

Położenie administracyjne: Gmina Świerklaniec, Powiat tarnogórski;
Gmina Piekary Śląskie, Powiat Piekary Śląskie

Katowice, Warszawa
2025

Projekt realizowany na zlecenie
Województwa Śląskiego
(Umowa CRU WSL nr 1462/GN/2021)

Wykonawca prac:

Konsorcjum w składzie

Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska
(Lider Konsorcjum)

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Uniwersytet Śląski w Katowicach
(Partner Konsorcjum)

SZKOŁA GŁÓWNA
GOSPODARSTWA
WIEJSKIEGO

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
(Partner Konsorcjum)

Akademia Śląska (dawniej Wyższa Szkoła Techniczna)
w Katowicach
(Partner Konsorcjum)

Kierownik naukowy Audytu:

dr hab. Urszula Myga-Piątek, prof. UŚ – Uniwersytet Śląski w Katowicach

fot. okładka:

Park w Świerklańcu wraz z charakterystycznym obiektem zabytkowym - pałacem "Dom Kawalera"
otoczonym gęstym starodrzewem (fot. Jakub Botwina)

1 METRYCZKA OGÓLNA KRAJOBRAZU

Nazwa Krajobrazu	Świerklaniec Park
ID	103
Kod krajobrazu	24-341.12-025
Typ, podtyp krajobrazu	8e - Wielkoobszarowe zespoły pałacowo- -parkowe i klasztorne oraz inne komponowane układy architektury, zieleni i wód
Typ rzeźby terenu*	B - Krajobrazy faliste
Kod mezoregionu*	341.12
Nazwa mezoregionu*	Garb Tarnogórski
Typ krajobrazu naturalnego*	Nizin
Nazwa krajobrazu naturalnego*	Peryglacjalne: równinne i faliste
Kod podokręgu geobotanicznego*	C.3.1.e
Nazwa podokręgu geobotanicznego*	Będziński
Typ krajobrazu roślinności potencjalnej*	17
Nazwa krajobrazu roślinności potencjalnej*	Grąd subkontynentalny, odmiana małopolska, forma wyżynna, seria żyzna
Kod regionu historyczno-kulturowego*	I.E.8
Nazwa regionu historyczno-kulturowego*	Konurbacja katowicka, region przemysłowy
Położenie administracyjne	Gmina Świerklaniec, Powiat tarnogórski; Gmina Piekary Śląskie, Powiat Piekary Śląskie
Powierzchnia (ha)	694,17

*podano dla jednostki dominującej

2 CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU

Krajobraz priorytetowy - wielkoobszarowe zespoły pałacowo-parkowe i klasztorne oraz inne komponowane układy architektury, zieleni i wód, obejmujący Park w Świerkłańcu, tzw. świerkłańska kompozycja krajobrazowa wraz z kompleksem pól i zadrzewień po zachodniej stronie ul. Parkowej

Krajobraz wskazany jako priorytetowy w wyniku:

- oceny eksperckiej z kryterium ważności ze względu na założenie parkowe, wzorowane na parku angielskim z charakterystycznymi polanami i swobodnie rozlokowanymi grupami drzew, zachowane osie kompozycyjne oraz zabytkowe obiekty architektoniczne, otoczone rozległymi obszarami rolnymi z kępami zadrzewień między Kozłową Górą a Orzechem, stanowiące jednolitą historyczną kompozycję przestrzenną.

3 WALORY KRAJOBRAZOWE

Walory przyrodnicze

Obszar występowania zbiorowisk lasów liściastych na żyznych i wilgotnych siedliskach w dolinie Brynicy i jej dopływów. Roślinność na znacznych powierzchniach parku ma charakter naturalny lub półnaturalny. Zbiorowiska leśne są pozostałością pierwotnie występujących łągów jesionowo-

olszowych i grądowych. W wyniku kształtowania kompozycji krajobrazowych i osuszenia siedlisk skład gatunkowy tych pierwotnych lasów został zmieniony, a flora parku została wzbogacona o liczne obce gatunki drzew. W parku rośnie ponad 100 gatunków drzew i krzewów - m.in. dęby szypułkowe, jesiony wyniosłe, limby, sosny wejmutki, kasztanowce, często o pomnikowych rozmiarach. W miejscach otwartych i na polanach śródleśnych parku występują łąki umiarkowanie wilgotne i wilgotne z typową dla tych zbiorowisk roślinnością (centuria pospolita). System kanałów i zbiorników retencyjnych w formie ozdobnego układu wodnego (cieki z kamiennymi kaskadami, fosa, rzeka, Wielki Staw Parkowy i Staw Junak). W parku zaaranżowane liczne polany obrzeżone zadrzewieniami, których ozdobą są pojedyncze drzewa (tzw. solitery) lub grupy drzew. Południowa i południowo-zachodnia część krajobrazu jest użytkowana rolniczo; pełni rolę ekologicznej matrycy, w obrębie której występują niewielkie płyty zadrzewień, połączone miedzami i czyniami o charakterze lokalnych korytarzy ekologicznych. Zapewnia to spójność przyrodniczą i dużą różnorodność całego krajobrazu priorytetowego (schronienie wielu gatunków płazów, małych ssaków i ptaków), co sprawia, że krajobraz pełni ważne funkcje przyrodoochronne.

Walory kulturowe

Ślady XV wiecznej warowni otoczonej fosą. Rozległe założenie parkowe związane z rodem Henckel von Donnersmarck obok istniejącego w XVII w. zamku. Obecnie centralne miejsce zajmuje plac po dawnym pałacu (nazywanym Małym Wersalem). Kompozycja uwzględnia liczne rzeczki, kanały i stawy z kamiennymi mostkami. Specjalnie zaplanowane dywany kwiatowe tworzyły taras, który prowadził z pałacu do przystani wodnej. Całości dopełniają żeliwne rzeźby i fontanna (trzy gracje trzymające kulę ziemską). Obiekty zabytkowe stanowią m.in.: Pałac Kawalera, parter wodny, kościół i mauzoleum i zespół stajni. Formą upamiętnienia są liczne tablice pokazujące lata świetności założenia. Walory kulturowe dopełnia zabytkowy żeliwny maszt (przyczepiony w całości z Paryża), amfiteatr (dawna muszla koncertowa z początku XX w.) i kordegarda – portiernia, stojąca przy wejściu do parku oraz zabudowa folwarku pałacowego (w złym stanie zachowania). W części zachodniej krajobrazu w obrębie kępy drzew w otoczeniu pól zachowały się fragmenty XIX w. sztucznej „romantycznej ruiny” zbudowanej z inicjatywy hrabiego Guidona Henckel von Donnersmarcka w miejscowości Orzech z XIX w. Walorem kulturowym jest cała kompozycja przestrzenna. Dodatkowo zachowane ślady po wojennych fortyfikacjach polowych z 1944 r. Liczne zabezpieczone wejścia do schronów - obecnie bez wyraźnej formy krajobrazowej.

Fizjonomia krajobrazu

Kompozycja przestrzenna o bardzo dużych walorach estetycznych. Rzeźba terenu została wymodelowana, tak aby możliwa była aranżacja bliskich i dalekich widoków, tworzenie wnętrza krajobrazowych ukazujących elementy przyrodnicze i budowle architektoniczne na tle nieba. Park z pięknie wykreślonym układem alejek, o wyraźnej dwudzielnej strukturze: 2 strefy centralne – z zabudowaniami oraz zewnętrzną – o charakterze swobodnym z bardziej zwartym drzewostanem. Zachowana wyraźna oś kompozycyjna i widokowa prowadząca do fontanny i stawu. Szerokie wnętrza krajobrazowe, wyraźnie zaprojektowane ściany w postaci szpalerów drzew otaczających staw i zamknięcie krajobrazowe w postaci grobli zbiornika Kozłowa Góra. Wzdłuż grobli ciąg widokowy - widok na taflę zbiornika (poza granicami jednostki). Krajobraz harmonijny, malowniczy, majestatyczny o bardzo wysokich wartościach symbolicznych, estetycznych i emocjonalnych. Część zachodnia i południowa stanowiąca przykład krajobrazu otwartego, historycznie stanowiła integralną część założenia parkowego. Obecnie obszar ten nadal nosi wyraźne cechy geometrii przestrzennej, przez liczne rozcięcia drogami śródpolnymi i miedzami; stanowi we fragmentach istotne przedpole widokowe, częściowo zdegradowane - przez nową zabudowę centrum handlowego. Przez obszar

przebiegają trzy szlaki turystyczne: czerwony Szlak Husarii Polskiej, zielony Szlak Tysiąclecia i niebieski Szlak Świerklaniecki.

4 DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

ZDJĘCIE NR 1

Park w Świerklańcu. Teren porośnięty drzewostanem (fot. Urszula Myga-Piątek)

ZDJĘCIE NR 2

Pałac Kawalera w Świerklańcu - charakterystyczny obiekt parkowy (fot. Urszula Myga-Piątek)

ZDJĘCIE NR 3

Widok na oś widokową prowadzącą na fontannę i staw w Parku. Na drugim planie Zbiornik Kozłowa Góra (fot. Jakub Botwina)

ZDJĘCIE NR 4

Komponowane wnętrza parkowe charakterystyczne dla jednostki krajobrazowej (fot. Jakub Botwina)

ZDJĘCIE NR 5

Harmonijny krajobraz falisty pól uprawnych wraz z zadrzewieniami śródpolnymi (fot. Jakub Botwina)

5 DOKUMENTACJA KARTOGRAFICZNA

POŁOŻENIE KRAJOBRAZU PRIORYTETOWEGO

